

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНА — ЄС: ВНУТРІШНІ ВИКЛИКИ ТА ЗОВНІШНІ МОЖЛИВОСТІ

О. С. Власюк

Стрімкі зміни глобальних політичних та економічних процесів актуалізують необхідність стратегічного планування та прогнозування перспектив міжнародних економічних відносин, ефективність чого є важливою передумовою успіху держави на світовому ринку. Відповідно, координація міжнародних зусиль в економічній, політичній, оборонній та інших сферах набуває нового змісту та якості під час реалізації дво- та багатосторонніх взаємовідносин. Для України питання координації інтеграційних ініціатив безпосередньо пов'язано з можливостями забезпечення ефективного включення у міжнародний поділ праці, реалізації пріоритетів європейської інтеграції та протидії новітнім загрозам міжнародній безпеці.

Успішний приклад Європейського Союзу демонструє можливість існування інтеграційної моделі, де стверджуються прагматичні прозорі принципи міждержавних відносин, національний суверенітет кожної з держав органічно пов'язаний з колективними зобов'язаннями та спільними діями. Україна прагне будувати інтеграційні взаємовідносини за європейськими принципами. З огляду на втрати від нереалізованих можливостей, які можуть спіткати Україну через недостатнє поглиблення економічних взаємовідносин з ЄС, важливо завбачливо сформулювати фундамент нового формату взаємовідносин між Україною та ЄС. Для цього необхідно сконцентрувати спільні зусилля на ключових напрямках співробітництва, до яких належать:

1. Ревізія та модернізація існуючих форм і методів реалізації економічного співробітництва. Відкривши для себе Україну як незалежного від ЄС торговельного партнера, ЄС з пересторогою будував з нею економічні зв'язки. На практиці це заважало розвитку двосторонніх відносин. Таке ставлення було зрозуміле у 1990-х роках, коли обсяги торговельних оборотів були порівняно невисокими, бракувало досвіду двосторонньої співпраці й існувала невідомість зі стратегією зовнішнього курсу України. Нині, коли частка товарообороту

України, що припадає на ЄС, становить майже третину (32,6% у 2007 р., див. рис. 1), а європейський вибір є визначальним для наших зовнішніх відносин і внутрішніх перетворень, потреба у ревізії наявних форм і методів співробітництва є надзвичайно актуальною.

Відомо, що ЄС розглядає Україну не тільки як партнера, а й як джерело «м'яких загроз». Зокрема, це питання нелегальної міграції, кордонів, енергопостачання, соціально-економічної нестабільності тощо. Разом з тим існування «м'яких загроз» відкриває широке поле для поглиблення двосторонньої координації у їхньому подоланні. Адже координація спільних зусиль для подолання точок нестабільності є ефективнішим методом, ніж укріплення кордонів.

Неактивна позиція ЄС щодо поглиблення координації співробітництва з метою поліпшення умов ведення бізнесу в обох напрямках, різні бюрократичні перепони, а головне — нестача ініціатив на міждержавному рівні призводять до неконструктивного витрачання часу, за який конкуренти, зокрема з держав Азії, перехоплюють на себе значні товарні потоки. Характерною особливістю цього процесу є те, що розв'язання зазначених проблем залежить від політичних рішень, оскільки необхідні економічні передумови існують, а матеріальні вигоди від посилення зовнішньоторговельного співробітництва не викликають сумнівів. Необхідна реалізація можливостей зміцнити секторальну та галузеву співпрацю шляхом створення відповідних «правил гри» у міждержавних відносинах.

2. Забезпечення паритетності співробітництва.

Проблемною сферою співробітництва України з ЄС є значний рівень пересторог, які заважають українським діловим ініціативам. Попри відновлення пози-

Власюк Олександр Степанович — доктор економічних наук, професор, директор Національного інституту проблем міжнародної безпеки

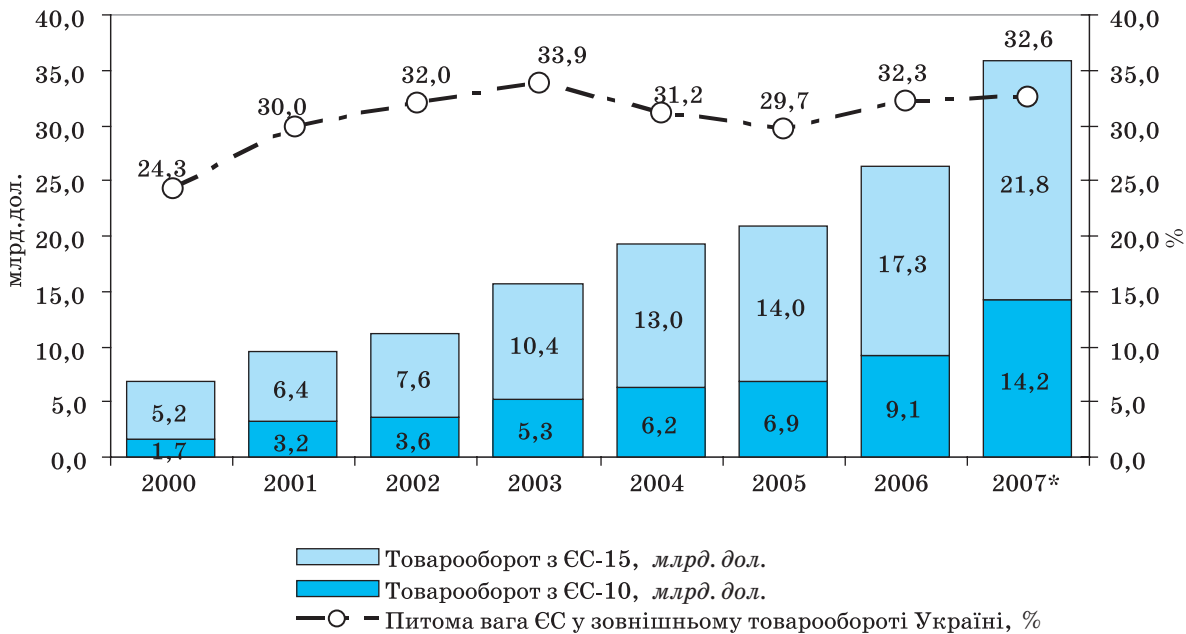

Рис. 1. Динаміка товарообороту України з ЄС у 2000 — 2007 рр., млрд. дол. США та %

тивної динаміки українського експорту до ЄС (зокрема, у 2007 р. приріст експорту товарів з України до ЄС становив 28 %), все ще відчутною є закритість європейського ринку для українських товаровиробників.

ЄС має більше можливостей і краще захищає європейських виробників, ніж Україна власних національних виробників, через це умови конкуренції українських товарів та послуг з європейськими є асиметричними на користь останніх. Така практика ЄС стримує розвиток прагматичних економічних зв'язків з Україною, які безпосередньо пов'язані з вирівнюванням умов конкуренції для європейських та українських виробників. Одним із наслідків є посилення експансії азійських товарів на внутрішній ринок ЄС.

3. Поглиблення двостороннього економічного діалогу, орієнтованого на поліпшення параметрів торговельного обміну. З розширенням ЄС Україна поклала значні сподівання на «прорив» в економічному співробітництві через значну присутність на ринках держав — нових членів ЄС. Разом з тим потенціал співпраці України з ЄС, за підсумками останніх років, залишається значною мірою нереалізований. Ринок ЄС переважно залишився споживачем української низькотехнологічної продукції проміжної обробки, водночас вітчизняна продукція кінцевого споживання так і не стала конкурентоспроможною на цьому ринку. У торгівлі з ЄС статистика засвідчує **низьку диверсифікацію товарної структури українського експорту** (близько 60% цього

експорту формується за рахунок недорогочінних металів, мінеральних продуктів та продукції хімічної промисловості); **нарощення експорту товарів неповного виробничого циклу** (майже 60% поставок України до ЄС становлять товари неповного виробничого циклу). Окрім того, **випереджальними темпами нарощується імпорт з ЄС** (за підсумками 2007 р., він зріс на 42%), у його структурі **домінує готова продукція** (її частка сягає 70%), а також **посилюється технологічна залежність України від ЄС** (46% імпорту з ЄС становить продукція машино- та приладобудування, а сукупний імпорт продукції машинобудування України наполовину формується за рахунок ЄС).

Нові держави — члени ЄС, які мають порівняно однорідну з Україною структуру торгівлі, користуються преференційним режимом на регіональних ринках ЄС. Територіальна пов'язаність та близькість за потенціалом економічного розвитку України та нових держав — членів ЄС — вагома передумова для оновлення політики ЄС щодо співробітництва України з цими країнами, яка дасть можливість якісно поліпшити структурні показники торгівлі як Україні, так і ЄС.

4. Формування ЗВТ з ЄС є стратегічно важливим напрямом, спрямованим на вирішення таких завдань, як:

- підвищення обсягів товарообороту, в тому числі через розширення присутності української продукції на європейських ринках;

- поліпшення якості вітчизняної продукції шляхом адаптації українських продуцентів до стандартів і регуляторних процедур ЄС;
- скорочення «тіньового» сектору внаслідок реформування діяльності митних органів та системи державних закупівель;
- інтенсифікація залучення іноземних інвестицій в економіку України шляхом системних перетворень і законодавчих змін в інвестиційній сфері, зокрема щодо поліпшення корпоративного управління, захисту прав власності;
- вдосконалення транспортної системи за рахунок включення України до Спільної зони цивільної авіації ЄС та розвитку основних наземних транспортних коридорів.

Затримка з формуванням ЗВТ між Україною та ЄС вже призводить до стримування потенціалу розвитку торгово-економічного співробітництва, зокрема для експортного потенціалу України.

5. Поліпшення інвестиційного співробітництва. В умовах європейської інтеграції в Україні

загострюється проблема незадовільної якості інвестиційного співробітництва. ЄС як найбільший інвестор України забезпечує майже 80% усіх прямих іноземних інвестицій (23 млрд. дол. США накопичено на 1 січня 2008 р.). Разом з тим європейські фінансові ресурси не сприяють модернізації економіки України. Європейські інвестори зосереджені, як правило, лише на високоприбуткових та швидкоокупних сегментах української економіки. Таким чином, проблемним питанням залишається спрямування інвестицій у сфері виробництва товарів з вищим вмістом доданої вартості, інноваційних та перспективних довгострокових проєктів. Проблемним також залишається залучення ефективних іноземних інвесторів, оскільки вагому частку «європейських» ПІІ фактично становлять раніше вивезені з України капітали. Сьогодні доцільно розглянути можливість створення спільної стратегії розширення інвестиційного промислово-технологічного співробітництва України з країнами ЄС, а для реалізації цієї стратегії — сформуванню відповідної системи фінансування спільних інвестиційних проєктів. Наслідком стане розширення ринків збуту та зміцнення конкурентоспроможності кожної зі сторін.

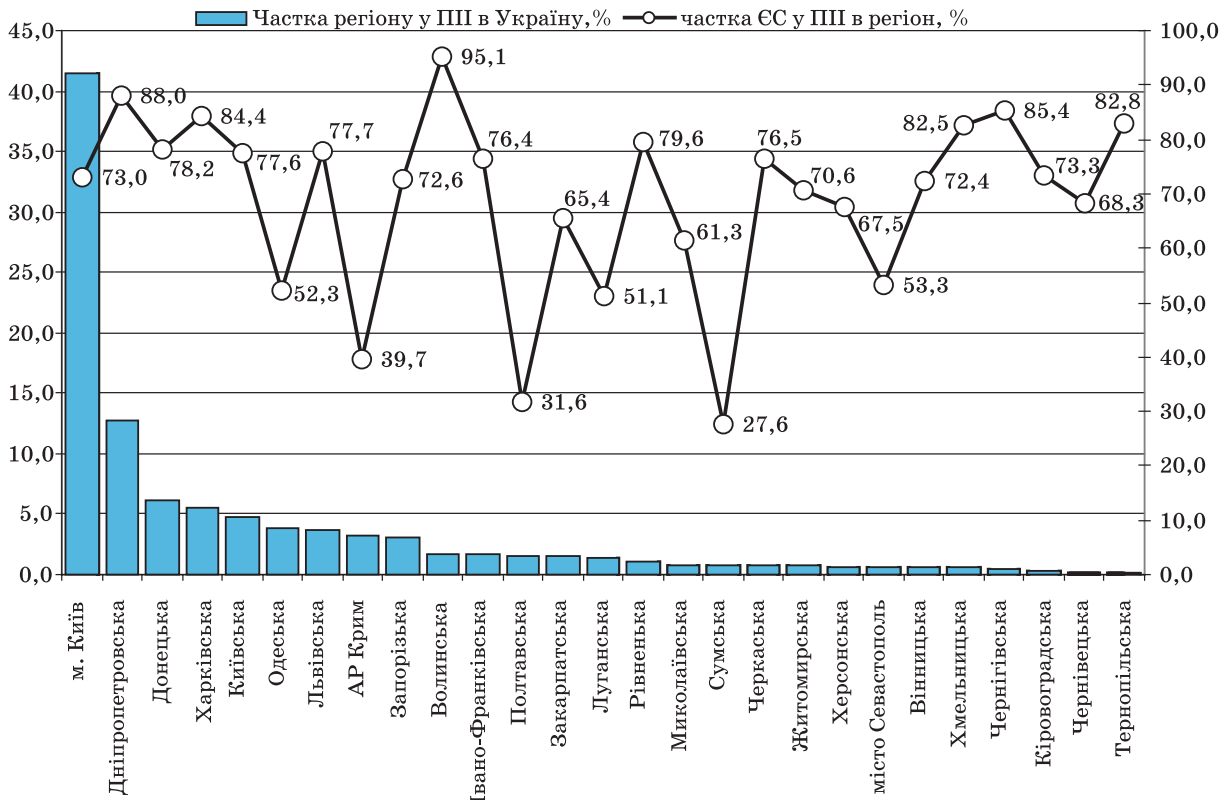

Рис. 2. Інвестиції з ЄС у регіони України у 2007 р. (без урахування нерозподілених за видами КВЕД та регіонами ПІІ), %

Важливим для України є забезпечення регіональної диверсифікації європейських ПП, зокрема шляхом розширення відповідних надходжень до прикордонних з ЄС територій. Як відомо, на 7 регіонів — найбільших реципієнтів ПП (м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Київська, Одеська, Львівська області) припадає 56,6% їх загального надходження, на початок 2008 р. цей показник становив уже 60,8% (див. рис. 2). Водночас «найбідніші» на ПП області майже не отримують вигод від їх надходження. Особливо така ситуація зачіпає прикордонні території. Ширша координація дій України з ЄС у цьому контексті дала б можливість розпочати ефективні зміни.

6. Розширення стратегічної присутності України в науково-технічному співробітництві. Україна має амбіції в системі науково-технічної та науково-виробничої кооперації з державами — членами ЄС. Європа вже змогла оцінити високопрофесійних українських фахівців у різних галузях науки і техніки, які активно працюють в ЄС. Сьогодні посилення науково-технічної кооперації є цілком реальною перспективою, яка сприятиме створенню високотехнологічної продукції для потреб світового, європейського та національного ринків, що динамізує двосторонні стосунки й матиме значний економічний ефект.

7. Повноцінне використання потенціалу сусідства. По-перше, активне прикордонне співробітництво дасть можливість напрацювати досвід координації економічних проєктів, спільного розв'язання екологічних проблем та подолання бюрократичних перепон. По-друге, дозволить створити надійну інфраструктуру комунікації ЄС як з Україною, так і з її східними сусідами. Це, у свою чергу, наблизить етап практичного впровадження задекларованих Україною принципів та можливостей економічного співробітництва на міждержавному рівні.

8. Поглиблення співробітництва у сфері енергетичної безпеки європейського регіону. Україна як надійний транзитний партнер ЄС має значний потенціал експортера електроенергії. Відсутність єдиної енергетичної політики України з ЄС, декларативність багатьох документів, зокрема енергетичної Хартії, значно ускладнюють координацію дій між Україною та ЄС за умов напруження відносин з РФ. Початком роботи для посилення координації зусиль між ЄС та Україною в енергетичній сфері може стати залучення інвестицій за відповідного контролю з боку держави.

Разом з тим належне забезпечення нової посиленої Угоди між ЄС та Україною, яка буде

сформована найближчим часом, та взагалі перспективи європейської інтеграції залежать від того, як Україна подолає внутрішні виклики на шляху євроінтеграційних прагнень. Ідеться про те, що досі немає **консолідованого державного документа**, який пропонував би пакет системних реформ, спрямованих на досягнення європейських критеріїв у внутрішніх перетвореннях. Відтак внутрішні перетворення, які мають стати визначальним капіталом у формуванні паритетного співробітництва з торговельними партнерами, є несистемними та ситуативними.

У контексті реального укріплення євроінтеграційного проєкту Україна вже сьогодні має визначити стратегічну перспективу системного реформування національної економіки у відповідності з інтеграційними амбіціями. На наш погляд, першочерговими кроками для України мають стати:

приведення у відповідність з європейськими тенденціями рівня конкурентоспроможності національної економіки, зокрема чітке середньо- та довгострокове планування, орієнтоване на підвищення технологічної складності продукції, встановлення етапів запровадження європейських стандартів, забезпечення цінової та якісної конкурентоспроможності національних товарів;

розробка національного плану випереджального підвищення продуктивності праці в усіх сферах економіки, з визначенням заходів, орієнтованих на збільшення можливостей національних продуцентів успішно долати конкуренцію з європейськими виробниками;

моніторинг та систематизація можливих ризиків та загроз для національних виробників під час створення ЗВТ з ЄС, зокрема, розробка системи упереджувальних заходів від перенесення високопродуктивних робочих місць з України за кордон та скорочення прибутків національних експортерів через зростання імпорту з країн ЄС;

формування національної мережі консультативно-навчальних центрів з питань європейської інтеграції, які в рамках державної програми організаційно-технічного сприяння експортерам надавали б консультативні послуги з питань європейського законодавства, його норм, правил, вимог та здійснювали підвищення кваліфікаційного рівня підприємств.

Підсумовуючи, слід відзначити, що успішність економічних взаємовідносин ґрунтується на можливості дотримання ключової концептуальної мети інтеграційного співробітництва між Україною та ЄС — **модернізації двосто-**

ронніх економічних відносин для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності економіки України, що має відповідати новому витку економічного пожвавлення в ЄС. У цьому контексті підвищення ефективності євроінтеграції та недопущення втрати європейських ринків залежить від конструктивного співробітництва з ЄС, де Україна має:

1. Обстоювати доцільність асиметричного здійснення торговельно-економічної політики у європейсько-українському співробітництві, зокрема обґрунтувати терміни перехідного періоду на час імплементації вимог та стандартів ЄС у сферах, де національні виробники не здатні витримати конкуренції.

2. Розгорнути на двосторонньому державному рівні ініціативи щодо організації зустрічей, освітніх семінарів, інформаційного обміну, а також обміну досвідом між представниками українського та європейського бізнесу. Забезпечити інформаційну базу та відповідні заходи своєчасного й оперативного інформування суб'єктів національної економіки стосовно можливостей і ризиків у рамках створення ЗВТ з ЄС. Започаткувати низку семінарів, конференцій і круглих столів та інформаційно-роз'яснювальну кампанію в ЗМІ у відповідних питаннях.

3. Забезпечити з українського боку та підняти перед європейською стороною питання розширення фінансування та організаційно-технічного сприяння нормативно-правовій підтримці співробітництва щодо адаптації національної системи стандартизації до європейських та світових стандартів.

4. Створити координаційну раду з питань конкурентної політики Україна — ЄС, зокрема посилити співробітництво щодо попередження антиконкурентних дій національних та іноземних інвесторів на українському та європейському ринках, запропонувати методики та критерії виявлення недобросовісної конкуренції з урахуванням реалій сучасної української та європейської економіки. Провести консультації щодо вдосконалення процедур антидемпінгових розслідувань у рамках ЄС щодо українських виробників, враховуючи вступ України до СОТ.

5. Сформувати та винести на обговорення спільну стратегію розширення промислово-технологічного співробітництва та науково-технічної кооперації України з країнами ЄС, а для реалізації цієї стратегії — сформувати відповідну систему фінансування спільних інвестиційних проектів.

6. Для консолідації уряду, суспільства та підприємницького сектору щодо створення ЗВТ з ЄС залучити до обговорення умов інтеграції до ЄС широке коло представників національних асоціацій товаровиробників, великих підприємств, галузевих міністерств, науковців і незалежних експертів. Їх пропозиції мають бути враховані при формуванні договірної бази зі створення ЗВТ з ЄС.

Найвні перешкоди координації економічного співробітництва України з ЄС мають налаштувати обидві сторони на прагматичне їх вирішення. Укріплення ринкових свобод і зміцнення конкурентоспроможності обох сторін є тією політикою, яку сповідує і надалі сповідуватиме Україна у співробітництві з ЄС.